

Landskap: Skåne Upptecknat av: A.S. Guden
Härad: Norra Bo Adress: Värstjö.
Socken: Birkeljunga Berättat av: Janne Eriksson
Uppteckningsår: 1936 Född år 1864 i Birkeljunga

Uppteckningen rör tillverkningen av vär-
stjällar, "skorror", jämte försök till
en kort historik över denna tillverk-
ning i dessa trakter. Utom Janne Eriks-
son ha Gustav Larsson och Johan Daniels-
son lämnat en del upplysningar.

"Skottmageriet" i Örkelljunga.

Ö Örkelljunga såväl som de-
gränsande socknar har hemslöjden
en högt betydande ålder. Före tillverka-
des i varje hem allt som behövdes av
husgerädsaker såväl som redskap hemma
på gården. Inte förrän bortåt slutet av
1700-talet kan man förmärka någon
gentlig specialisering. Vid denna tid börja-
de man dock ofta ägna sig åt ett visst
slag av träslojds eller arbeta endast med
det. En av de grenar inom träslojden
som först bröt sig loss från husbehövs-
slöjden var i Örkelljunga socken väv-
skylltillverkningen, "skottmageriet".
Ännu kan man dock få se något enstaka
exemplar av de gamla "skottbena", som till-

verkats för husets eget behov finnas ännu
i bevar. Den här bred-
vid fotograferade (Fig 1
och 2) finnes hos Poutus
Larsson i Arkellunga.
Åldern på den är något
oviss, men troligen till-
verkad vid slutet av 1800-

gjord
talet för
en gub. a

Fig 1.
be i Sonnarps, som allmänt
gick under namn av
"Starkers Anners". Senare
började man tillverka skot-
tor med runda hand-
tag. En dylike finnes i

be. Fig 2.
Fig 3.

Fig. 3.

Den förste, som i nord-
liga Norra Ribo lärde bāja
de med "Skottenageri" i nå-
gon större skala, var en gubbe
i Skånes Fagerhult, som
hette Kindblom. Han var föd
 omkring 1800 i Västergöl-
land, Danmark. I unga
 å flyttade han över till
Sverige och bosatte sig då hos Johannes von
Novern, som hade gästgivaregården i Fager-
hult. Av någon anledning kom han i kon-
fession med rättsvisan och kom på stoff-
fängelset i Balmö. Det var där han lär-
de möbeltillverkning och tillverkning av
väskor. Han. Då han efter någon tid åter
blev fri från Balmö, enar Johannes

von Voveru gick i borgen för hans gäringar,
bosatte han sig åter hos henne.

Av denne Kindblom lärde redan
troligen "Viskapågan", också de i Fagelhuelt, att
tillverka skottor. Den ene av dem Paul, tog
sig namnet Rosentör, den andres namn, som
han var hans sinne, har jag ej lyckats få
reda på.

Nu först börjar Biheljunga so-
ken taga hand om skotte tillverkningen.
Här var det framför allt "Tve i Sonarp",
Tve Tveeson, som blev "skottamagare".
Från honom spreds sig snart konsten
ut till så gott som alla gårdarne i Son-
arp. Tygiskt är också, att ännu idag,
är så gott som alla "skottamagare" i
Biheljunga socken från Sonarps By.

Efter det "Viskapigana" i Fager-
hult slutat upps med "skottmagarier",
dog denna verksamhet ut inom Fagerhults
socken så gott som helt och hållet.

De viktigaste "skottmagarier" i
Birkeljungas socken äro numera Janne Eri-
son, "Erika Janne", född i Sounarp, Gustav Lars-
son, "Larsa Pontus"^x, också han född i Sounarp
och "Johann Danielsson", född även han i
Sounarp. En bröder till "Larsa Pontus"^x, "La-
resa Gustav"^x var för en av de främsta,
men har numera övergått till andra
slag av verksamhet, som han delvis driver
med en liten elektrisk motor.

"Erika Janne" är som nämnt
född i Sounarp år 1864. Han började vid 15-
års ålder lära att göra skottor av August

^x En förväxling av namnen. Skriv endast på denna sida! Pontus skall var Gustav och värdson.

Håkansson i Torkarp, en grannby till Sömnarp.
År 1902 flyttade han ner till Bäckeljunga.
Under åren 1905-1907 bodde han i Kottarp,
även i en by i norra Bäckeljunga. Han
hade där en verkstad, försedd med fotogen-
motor. Sedan var han bakk utövning i Bäckeljunga och nu för ganska länge flyttat
till Bäckeljunga municipalsamhälle, där
han byggt en liten villa.

"Lars Gustav", som ju också härstammar
från Sömnarp, är född år 1864. Han är kusin
med den ovan omnämnde Janne Eriksson. Redan
från ungdomen var han intresserad för
snickeriarbete. Han var också endast kilt
ung, när han började att hysamma
med sin bror Pontus tillverka "skottor".

Johan Danielsson är född i Sömnarp

år 1871. Vid 15 års ålder kom han till tidigare
outalade "Tuesi bonnars" son, Per Tjesson, av
vilken han fick lära sig tillverka "skottor".
"Tue" själv var nämligen så rädd för att
lära bort sin konst, att han endast
tillät sin son att lära sig "skottemage-
riet" av honom. De första åren, sedan
han lärt tillverkningen arbetade han
tillsammans med sin bror Anton Da-
nielson. År 1914 köpte han "ställe" i
Bonnarp, till dess hade han tyglat en-
bart med att tillverka "skottor".

Da jag talade om Janne Eriksson,
nämnde jag på ett ställe, att han lärt
att tillverka "skottor" av en gubbe, som het-
te August Bönsön. Denne var son till
"Böns" i Kalahaven, "Kalahaven" var ett

Färs under Svinstorp. Denne Måns var en
skicklig bondnickare, som vid mitten av
1800-talet på lediga stunder plägade till-
verka möbler, såsom bänkar, skåp, bord,
stolar o. s. v., åt unga par, som skulle sätta
bo. Min far har ännu i
behåll en polerad skriv-
pult och ett par sto-
lar, gjorda av denne Måns.

Pulpetinnehåller
17 min-
re läd- och
3 större. ^{a.} Fig. 4.

mitten är den försedd med
ett litet skåp med två fack.
Se fig. 4 och 5. Måns' son
August hade av fadern

b. Fig. 5.

ärvt handlagen för träarbete. Efter att i
släpser få än ha haft tjänst, gifte han sig
tidigt och bodde sig i "Viskaluset", som stod
tomt efter "Viskafarne", som då var död. I
sitt hus har han möjligen funnit schablo-
nen till eller hela skotten, emär ju Janne
varit "skottenmagare". Allmänt känt var
ju hur mycket pengar "Tue" i Sonmars tjä-
de på sina "skotten", och som nu August var
fattig och desutom synnerligen glad vid brän-
vin, tänkte han sig, att det var Janne en
möjligt att skaffa pengar. För sin far
hadde han så fått en snöplig, gammal lyvel
bänk och en del redskap. Satt och gjort,
August började fuska med tillverkning av
skotten. Då nu bönderna i Sonmars säg-
att även han lyckades bra, lyckades det en

av den, Erik Jönsson, att övertala August
att mot vederlig ersättning, beundrat-
ligen i naturs förmåner, bära bort
konsten till sin son, den redan outbe-
rjade Janne Eriksson.

Da jag här ovan påpekat, att August
Häysson flyttade in i "Viskalust" i Tokarp, en
grannby till Sonnarp, vill jag omnämna, att
"Viskapågan", enligt en synnerligen trolig
uppgift härstammande härifrån och endast
inflyttade till Skånes Fägelhult. En sak,
för vilken "Viskapågan" var välkända
vitt omkring, var, att de var ovanligt
skickliga bondepoeterna. De trakterade föl-
som på, och än i dag finnas många fölpe-
lare i Skånes Fägelhult, och de bär alla sin
konst tillbaka till "Viskapågan" i sista hand.

Vid tillverkning av "skotta", användes lövträ som virke. Det är i huvudsak björk, som dävid kommer i fråga.

Träet köpes nimmer som ribbor. Sedan sågas det upp i önskade längder och lyolas, så att det får den rätta fjörklaken. Med hjälp av en schablon ritas nu mönstret på den lyolade träbiten.

Då nu modellen är avritad börjar man genast forma träbiten efter det ritade. Det verktyg, som nu kommer till användning, är bandkniven. Då man nu gör formen kan se "skottans" form. Lämnas dess ytterligare utformning en stund åt sitt öde, och man griper sig i stället an

Fig. 6.

med ett, med hjälp av stämjärn och "holisare" göra spolorummet. Då det ju i ändarna är runt, bores först två hål i träet, ett i var ända av det blivande spolorummet. (Se fig. 7.)

Bredst sig skäres nu hållet ut, som vi se på fig. 8. Riktigt jämnt och fint, blir det först redan stämjärn och "holisare" fått göra sitt arbete. (Holisare =

rundjärn).

Det arbete, a.

som nu föl-

Fig 2.

jer närmast, är uttagningen till "ryllalolen", rullhålen.

De luggas, som vi se på fig. 9, ut med stämjärn.

Fig. 8.

Fig. 9.

Nu vässes skottelen slutgiltigt i ändarna och vålen bearbas i spolarummet för stängen genom det samma. I den ena ändan sättes en fjäder med "malja" för. Beslag sätts ofta i skottelens ändar, för att förhindra för stark slitage av träet där. Rullarna fästas med stift, som går tvärs igenom skottelen.

Före den slutliga poleringen, jämnas alla ojämnheter med fil, "ricklinga", rickling och sandpapper.

Före hade "skottorna" ingalunda samma utseende och utförande som nu. De tillgicks helt ut för länge sedan. Oftast gick då ej spolarummet helt igenom träet som

Det numrer oftast gör, utan hade liksom ett golv.
På fig. 10. se vi många olika former och typer
av skottor. En sak, som under
årens lopp förändrats och
gjorts allt behändigare, är
hålens till spölstänges. Nu
är ju ett av hålen försedd med
fjäderanordning. Förr hade man
det mer hålet öppet upp till
ytan, så att "spoltepinnen"

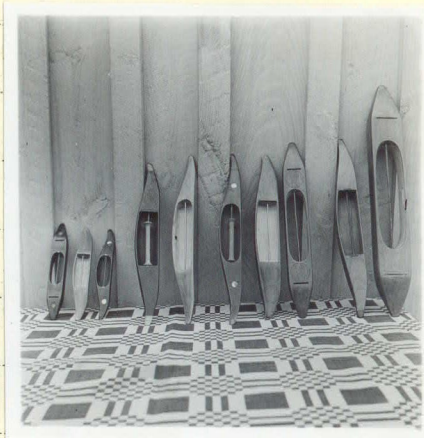

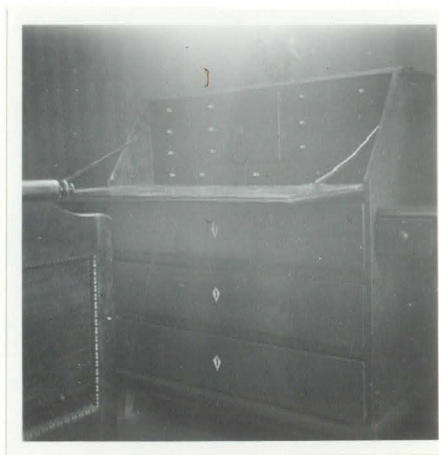
Fig. 10.

spolhållaren kunde vid ena ändan läggas ner. Den
hölls då av en pinne, ursprungligen en del av
skapet till en "kånsaffjäv". Senare gjorde man
denna öppning sned neråt, så att den av sig
själv skulle hålla "spoltepinnen" nere.

I forna dagar såldes "skottorna" från
Berkelljunga mest till handlande i Småland, fast

ju en hel del togos med på "raisonna" ner till Syd-
skåne. Numera går de flesta till Norrland, Stock-
holm, Köpenhamn, London och San Francisco,
varifrån de så spridas över stora delar av
världen.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M5020

5.8

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M5020
s. 12